

Statsraadsagen (3)

Taler

Johan Sverdrup

Dato

8 mars 1872

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Debatt i Stortinget

- 1 Man har sagt, Hr. Præsident, at aarlige Storthing blev indført ved en
Overskilling. Dette er vistnok sagt af dem, der se Udvikling ikke i, hvad der sker,
men i hvad der ikke sker; men sagt er det. Det samme skal ikke kunne siges, hvis
5 vi idag beslutte os til at aabne Storthingets Døre for Statsraaderne; man vil
snarere blive fristet til at lette sit Hjerte paa en noget ureglementsmaessig Maade
ved at sige til de indtraedende Statsraader: Endelig, mine Herrer, endelig!
Institutionen vil i Sandhed være en Frugt af et langt Arbeide og mange Kampe. I
over fulde halvhundrede Aar har Sagen været vor Dagsorden, den har fremkaldt
en Række Komiteeindstillinger, Taler, Afhandlinger og en tilsvarende
10 Diskussion i Nationen. Fra Storthingets Side er der vist Sagen den
Opmærksomhed, den kræver, ved enhver given Leilighed, og Styrelsen -
mærkelig nok - har i dette Tilfælde traadt mere ud af sin Passivitet, naar det
gjælder Grundlovsforandringer, end Tilfældet har været, naar andre Sager af
lignende Art har været paa Bane. Den har benyttet Initiativet og den har gjort
15 det gjentagne Gange og med kraftig Begrundelse.

- Hvad speiler sig, hvad har speilet sig i disse Forhandlinger? I Sandhed, mangt og
meget, fra hvad der har været virkelig stort, til hvad der har været smaat nok. Et
har man dog under den lange Strid om Ideen og dens Gjennemførelse været enig
20 om - og Anerkjendelsen har været lige stor paa begge Sider - nemlig at mægtige
Hensigtsmaessighedshensyn taler for Institutionens Indførelse hos os.
Kommitteen har givet denne Tanke et ligesaa berettiget som stærkt Udtryk ved
Side 80 at henvise til en Motivering, jeg kalder stærk, den Motivering, hvormed
Regjeringen fra sin Side første Gang forelagde Forslaget om Statsraadernes
25 Deltagelse i Storthingets Forhandlinger. Det er læst og atter læst og nu læst igjen.
Jeg skal derfor ikke opholde Tiden med et Referat deraf. Men jeg vil sige, at
Hensigtsmaessighedsgrundene have været fuldt anerkjendte ligefra den Dag,

30 Sagen første Gang blev bragt paa Bane i 1821, indtil den sidste Forhandling, der foreligger før denne, og hver Gang er Udtrykket for denne Betragtning af Sagen blevet fyldigere. Fra at lade sig nøie med faa Litteraer har man seet sig nødt til at talte næsten hele Alfabetet igjennem til Hjælp blot for at numerere. Det vil sige det samme som at Hensigtsmæssighedsbetragtningerne intet har tabt i Vægt, men tvertimod stadig vundet. Herom vidne jo ogsaa alle Udtalelser, man har
35 seet, skriftlige som mundtlige, ved Sagens gjentagne Behandling; det er saa, og det maa saa være; thi det er Begavelsesernes store Hemmelighed, naar de ere beaandede af Fremtiden, at de sige mere, end de vide; det er først efterhaanden, at alt det rige Indhold, som ligger deri, udfolder sig.

40 Alt, hvad der i saa Henseende er sagt og fremdeles kan siges, faar forøget Vægt, efterat Indførelsen af aarlige Storthing har fundet Sted. Statsværkets Gang er derved blevet hurtigere, Opgaverne have forfleret sig, Storthingets Hverv er blevet mere omfattende og mere intenst, med andre Ord, som en høit æret Repræsentant, der ikke længere er iblandt os, har sagt: Det er blevet Sandhed nu,
45 at Tyngdepunktet i vort offentlige Liv er henlagt i Folkeraadet. Hvert og et af disse Hensyn maa tilsige, at der bliver stadig flere Forretningsfordele forbundne med, at vi kunne staa Ansigt til Ansigt med Statsraaderne, at de ere forberedte paa at underhandle med os, og at vi kunne faa Oplysninger af dem, naar det skal være. Dette er allerede en stærk Anbefaling. Det er - kan jeg sige - hartad en
50 Nødvendighed. Ialfald er det en Nødvendighed, hvis man vil undgaa flere Nødvendigheder, som beklageligvis gjøre sig gjældende under Thingets daglige Forretningsførelse, fordi vi ikke have det eneste tjenlige Middel til at fjerne dem: Statsraaderne i Salen.

55 Alt, hvad der er sagt for Hensigtsmæssigheden af Institutionen, til Bedste for dens Forretningsside - om jeg saa maa kalde det - var imidlertid ikke afgjørende og kunde heller ikke være det. Thi ved Siden frembød der sig fuldvægtige Spørgsmaal: Sagens Betydning i politisk Henseende og dens Følger, dens Forhold til Forfatningen, til Statsmyndighedernes Fordeling, til deres
60 Virksomhed, til Samfundets store Interesser; - herom gjorde der sig - som man paa Forhaand kunde vide - forskellige Opfatninger gjældende. Storthinget havde en Anskuelse og Regjeringen tildels en anden. Begge Statsmagter traf sammen i Hensigtsmæssighedsbetragtningerne. De have atter og atter været fremhævede, og behøve ikke at fremhæves paany, der er intet mere at høste paa
65 den Mark. Men Statsmagterne traf ikke sammen, hvor det gjaldt den politiske Opfatning og de politiske Følger af Sagen. Det er naturligt, at enhver politisk

Magt ønsker at indforlive i Forfatningen og Statslivet det, som kan være tjenligt til at styrke dens Stilling, og Midler til at fremme, hvad den anser for ret og godt for Fædrelandet. Uden Tvivl mente saaledes den norske Regjering, at den vilde faa stærke politiske Elementer ind i Tinget ved selv at komme derind, medens mange og sædvanlig Flertallet af Stortingets Medlemmer hyldede den Anskuelse, at det vilde blive end vanskeligere for Folkets Repræsentanter at faa gennemført, hvad de ansaa for sandt folkeligt Styrelsessæt i vort Land, at faa sine Forslag igjennem, saa snart de mødte Statsraaderne i Stortingets Midte. Opgaven var i Sandhed ogsaa vanskelig. Thi med den bestemte Forkjærlighed, som jeg nærer for denne Institution, maa jeg sige, at i en Nationalforsamling, der endnu ikke var naaet til politisk Modenhed, vilde jeg under en reaktionær Periode maaske have Betænkelighed ved at stemme for dens Indførelse. Tingen var, at Tilstanden og Stillingen hos os i lang Tid var vanskelig at bedømme, og de Erfaringer, man havde fra andre Lande med Hensyn til Institutionen, vare endnu ikke sikre og oplysende, ialfald ikke i tilstrækkelig Grad. Det var en Udviklings og en Overgangs Tid; derfor maa man holde Mænd tilgode, at de ikke sluttede sig til, hvad der maa blive Resultatet, som det sidste og endelige, som det sidste Ord i Sagen.

Fra Stortingets Side var man imidlertid paa det rene med en Ting, og det var, hvad man sædvanligen har kaldt Grandlovens Gjennemførelse, det vil sige: Selvstyrelse i Overensstemmelse med Landets Forfatning. Selvstyrelsens Maal og Midler maa dog opveie alt andet for Samfundet. Men det gjaldt at finde den rette Vei. Det maa være i alles Bevidsthed, at Forsøgene og Planerne gik i helt forskjellig Retning, hvorved man kom ind paa: først direkte Valg, dernæst Stemmerettens Udvidelse, og for det tredie Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger o.s.v. Planernes Antal var temmelig betydeligt. De var et stærkt Udtryk for Følelsen af, at man maatte gjøre noget for Trangen til at faa noget i Stand. Men om Veien var man uenig. Tilsidst samlede imidlertid Bestræbelserne sig om aarlige Storting. Men efterat denne Reform lykkelig var vundet for vort Statsliv, traadte ogsaa Statsraadsspørgsmaalet - som jeg for Kortheds Skyld vil kalde det - ind i et nyt Stadium. Ligesom Hensigtsmæssighedshensynet vandt i Vægt ved de aarlige Storthings Indførelse, saaledes vandt ogsaa de politiske Hensyn i Betydning ved sammes Erhvervelse for vor Forfatning. Men herved er Sagens forandrede Stilling endnu ikke tilstrækkelig betegnet; den er gaaet over fra at være en Reform for sig af mere disputabel Virkning og Bærevide, til at være en nødvendig Tillægsakt til Grundlovsbestemmelsen om aarlige Storting, hvorved uafvendelig en ny

Statsskik er indført i dette Land. Den er nødvendig for begge Statsmagter, for Storthinget ikke mindre end for Regjeringen.

- 110 For Storthinget: det maa ifølge Sagens Natur være Regjeringen, der benytter
Initiativet i de vigtigste Sager og i den største Udstrækning. Det maa være den,
der sørger for saadanne Sagers Forberedelse, saaledes at alt tilstrækkeligt
foreligger til Sagens endelige Drøftelse og Afgjørelse. Det private Initiativ har
sin Grændse, det staar kontrollerende ved Siden, og paa Grund af
- 115 Omstændighedernes Magt har det været saa, at meget godt er udgaaet derfra.
Men det maa være klart for enhver, at saaledes kan det ikke vedvare og saaledes
kan man ikke faa frem, hvad man ønsker i større Sager i Almindelighed. Man
maa enten forlange af Regjeringen, at den skal benytte Initiativet, eller finde sig i
at vente, indtil den af sig selv tager Initiativ i Sagen. Men skal man kunne gjøre
- 120 Fordring paa Herredømme over Initiativets Benyttelse, paa at det bliver
benyttet omfattende, kraftigt og tidsmæssigt, i den Aand, som Storthinget, der
repræsenterer Nationen, ønsker, saa maa Storthinget have Statsraaderne i sin
Midte. Det er først der, at Nødvendigheden af Samvirken og Samarbejde i saa
Henseende fremgaar klart for begge Parter, og derved er tillige
- 125 Forberedelsesspørgsmaalet løst; det slutter sig om Initiativet som dets
Hjælpemiddel. Forberedelsen vil gaa i samme Retning, som Initiativet gaar.
Men uden det ser jeg ikke, hvorledes denne Forsamling, naar den træder
sammen hvert Aar og nødvendigvis faar større Andel i Styrelsen og større
Ansvar at bære, vil kunne klare sig. Der er Grader i alt: det kan ogsaa gjøres
- 130 gjældende her. Men et er klart, at med Hensyn til Initiativet og Forberedelsen er
det en Sag af allerstørste Vigtighed, at Statsraaderne komme til at deltage i vore
Forhandlinger.

- Saaledes forholder det sig ogsaa med Hensyn til vore Forhandlinger og
- 135 Beslutninger. Vi behøve da ikke at være i Forlegenhed med at faa en Oplysning,
naar der handles om Love eller vigtige Beslutninger. Vi behøve ikke at opgjøre
det vanskelige Stykke med os selv: hvad kan Regjeringen ville gaa ind paa, hvad
ikke? Er det nødvendigt, at vi undlade at tage en ellers gavnlig Bestemmelse,
fordi den maaske ikke billiges af Regjeringen, saa at af den Grund andre
- 140 Bestemmelser, der ere optagne i den samme Lov, ville kunne blive forkastede og
ikke komme til Virksomhed? Have vi forstaaet Regjeringens Forslag ret? Vi
kunne kontrollere dette, naar vi have Statsraaden i vor Midte, og det samme
gjælder med Hensyn til Gjennemførelsen af Love og Beslutninger og med
Hensyn til Administrationen i det hele. Der er to Ting, som vi gjøre Fordring

paa: rigtig Forstaaelse og rigtig Fortolkning; ingen Statsraad, der deltager med os i Forhandlingerne, vil lettelig være udsat for at forstaa vore Love og Beslutninger fejl, og endnu mindre vil han vove, efterat den rette Forstaaelse er paa det rene, at fortolke dem paa den Maade, som ikke stemmer med, hvad vi have villet, og
150 som ikke er bygget derpaa. Og fra Statsraaderne, der staa i Spidsen for Administrationen, vil den samme konstitutionelle Aand gaa ud til det hele Embeds- og Ombudsværk, saa at man vil have Vished for, at, hvad her er besluttet, bliver gennemført i den Aand, hvori Beslutningen er taget. Alt, hvad der kan vise sig forskjelligt herfra, vil være en sjelden Undtagelse.

155 Sverige, saaledes som vort Forhold er ligeoverfor dette Land, idet Sverige er det mægtigere Land, idet Sverige ved svenske Embedsmænd, ialfald i alt væsentligt, besørger vore udenrigske Anliggender, og hvad dermed staar i Forbindelse, - Sverige som det Land, der fra før af er kjendt i Europa og staar i Forbindelse
160 med ældre Samfund, hvilket vi kun i ringe Grad kunne rose os af at have opnaaet, - Sverige vil stedse kunne øve et ganske væsentligt Tryk paa den norske Statsstyrelse, hvis ikke det norske Ministerium bestemt kan paaregne Støtte i det norske Storting. Under Unionen, paa det Standpunkt, hvorpaa den nu befinder sig, skjønner jeg ikke rettere, end at det maa være ligesaa vigtigt for os at
165 forlange at øve en stadig Indflydelse, som vigtigt og behageligt tillige for Statsraaderne altid at kunne gjøre Regning paa den fra vor Side.

Fremdeles: den Omstændighed, at Statsraaderne skulle deltage i Stortingets Forhandlinger, forsvare sine Forslag der og være Repræsentanter for
170 Regjeringens hele Politik, gjør, at man ved Indførelsen af Institutionen faar en stor, jeg kan næsten sige, den eneste sikre Garanti for, at kun dygtige Mænd og kun Mænd, der have Nationens Tillid, kaldes til Medlemmer af Statsraadet. Ethvert Forsøg paa at opretholde Mænd, som ikke ere i Besiddelse af Dygtighed eller ikke kunne stille sig i Forstaaelsesforhold til Nationens Repræsentanter, vil
175 mislykkes, og det vil ikke blive anstillet mange Gange. Men her tænker jeg, vi ere ved et Hovedpunkt. Dersom der er nogen Post, som det er af Vigtighed at faa besat paa den bedst mulige Maade, saa er det vel de ledende Poster i Staten, Statsraadsposterne. Der kan ikke gjøres nok for at sikre sig, at de ere besatte paa den bedst mulige Maade. Det bedste Valg maa her gjøres, hele Folket maa
180 forene sig herom.

Ved siden heraf - det ligger saa nær, at jeg blot behøver at strække Haanden ud for at tage Argumentet - maa jeg fremhæve dette: hvorledes skal man paa anden

185 Maade kunne opnaa den effektive Ministeransvarlighed? Blandt de Midler, som
vi nu have til at opnaa denne, er for det første Rigsretsinstitutionen. Men
enhver ved, hvor lidet hensigtsmæssig denne er. Man har grebet til
Anmodninger eller Mistillidsvota, mere eller mindre stærke; men enhver ved,
190 hvor ufuldkomment de virke. Enhver af os føler ogsaa, at dette er en svær Sag, at
gaa til at kritisere Statsraaderne, naar ikke Vedkommende er tilstede og kan
forsvare sig. Thi endnu er det saa med os i Thinget: vi ønske, at Kampe af den
Art maa udkjæmpes Mand mod Mand, Ansigt til Ansigt; ingen har følt dette
stærkere end jeg, naar jeg et Par Gange har været nødt til at optræde stærkt imod
Medlemmer af Kongens Raad. Jeg har dybt beklaget, at ikke de Mænd vare her;
195 - om de havde Grund til at beklage det, er en Sag for sig, som jeg sætter et
Spørgsmaalstegn ved. Ministeransvarligheden gjør sig selv, naar Statsraaden i
Thinget maa gjøre Rede for sine og sine Kollegers Gjerninger, naarsomhelst det
forlanges. Det er ikke nok med, at han selv har et stærkt følt umiddelbart Ansvar
ligeoverfor Stortinget, men han maa ogsaa føle et særdeles dybt Ansvar
200 ligeoverfor sine Kolleger. Alle andre Midler, som have været anvendte paa de
konstitutionelle Enemærker for at opnaa den saa meget eftertragtede, men saa
sjelden tilfulde opnaaede Ministeransvarlighed, have vist sig unyttige, og alle
konstitutionelle Samfund have standset ved dette. Hvor den ikke er indført, er
den eftertragtet af den Grund, og jeg har fremhævet denne, fordi den er
205 Hovedgrunden for de fleste.

Men det være langt fra mig at være saa ensidig, at jeg blot skulde tale om, at
Tingen skulde være at faa dygtige Statsraader og at faa indført effektiv
Ministeransvarlighed. Der er en anden Ansvarlighed, en anden Dygtighed, som
210 jeg skal henvise til, og det er Stortingets egen. Nu kan man jo kaste ind et
Forslag, naar det skal være. Hvad Fare er der ved det? Det vil ikke blive
sanktioneret. Der kan ligge en Demonstration deri, og derfor gaar maaske endel
med paa det, og ialfald gjør man sig sjelden strengt Rede for, hvad Følgen vilde
være, hvis man selv skulde kaldes til at gennemføre de Forholdsregler, som ligge
215 deri. Men Statsraadernes Deltagelse i Stortingets Forhandlinger vil naturligvis
strax føre dertil, at enhver eneste Mand i denne Forsamling maa gjøre sig streng
Rede for: Hvorledes vilde det være, hvis jeg eller mine skulde have Styrelsen for
at gennemføre Forslag som disse, for at indføre i vort Lands Lovgivning eller
Administration Grundsætninger, som de, der ligge til Grund for Forslaget? Det
220 er dette, som jeg paastaar ikke kan overvurderes: det er Thingets Optugtelse til
politisk Takt, Forstand og Værdighed.

Jeg kan ikke engang standse her. Der er endnu en større Ansvarlighed, det er
225 Nationens Ansvarlighed ligeoverfor sig selv og sin Fremtid; i det Øjeblik, at al
Magt og Kraft samles her i denne Sal til Afgjørelse af Samfundets høieste og
vigtigste Anliggender, gaar der en stor Vækkelse ud over Landet; der er ikke
Udsættelses-Politik længer at drive, Øieblikket gjør sin Ret gjældende, Afgjørelse
maa finde Sted, et afgjørende maa anbringes. Det vækker, det samler, det
230 oplyser, det giver Samfundet den Indsigt og den Kraft, som er nødvendig for i
Sandhed at bære den konstitutionelle Forfatning mod alle dens store Endemaal.
Alt, som drages dertil, skjærpes og levendegjøres, og hele Folket bliver
medinteresseret, medhandlende og medansvarligt.

235 Har jeg talt for stærkt? En nu afdød Repræsentant, der nød stor berettiget
Agtelse i Stortinget, men hvis Anskuelser vel maatte betegnes som fortrinsvis
konservative, det var Høiesteretsassessor Motzfeldt, har som Formand i
Konstitutionskomiteen, da Forslaget om Statsraadernes Deltagelse i
Stortingets Forhandlinger i 1860 forelaa, udtalt følgende: «Det tør haabes
240 mere og mere at have klaret i enhvers Bevidsthed, hvorlunde det offentlige Livs
rette Tyngdepunkt ikke kommer til at ligge, hvor det bør være, nemlig i det
store Folkeraads Midte, førend alle Raadslagninger angaaende de offentlige
Anliggender der have deres rette Plads, der mødes og der sluttes, forinden
dersteds den exekutive Magts Udøvere maa ligesaafuldt som Folkeraadets
245 Medlemmer begrunde deres Berettigelse til Ledelsen af de offentlige
Anliggender».

Jeg har sagt, at Beslutningen vilde ikke være mindre vigtig for Regjeringen end
for Stortinget, at det var nødvendigt for Regjeringen at faa en Institution som
250 denne. Sagen er: der kan ikke længer regjeres - jeg tager Ordet i dets allerfuldeste
Betydning - der kan ikke længer regjeres uden Storting, der maa regjeres med
Stortinget, og hermed er i Grunden alt sagt for Institutionen. Regjeringen bør
og maa i en vid Udstrækning indtage en ledende Stilling; men Betingelsen herfor
er Samarbejde og Samstemmighed med Nationens Repræsentanter, og denne
255 kan ikke tilfulde opnaaes - det vil enhver medgive - uden Deltagelse i
Stortingets Forhandlinger.

Skulde det være saa, at de mange Vidnesbyrd, som vi have hørt i denne Sag fra
Landets dygtigste Mænd, skulle maatte vige for et Par Betragtninger om Sagens
260 økonomiske Side, fordi den kan komme til at koste os nogle Skilling mere end
det nuværende System? Skulde virkelig en Skillingspolitik være nok til at

omstyrte de mange Vidnesbyrd, vi her have hørt? Saa fremragende Mænd have
visselig ikke taget feil i det hele om end i enkelte Punkter. Mon jeg atter skulde
265 have yttret mig for stærkt? Jeg vil tillade mig endnu et Citat for at vise, at jeg
intet Skridt gaar udenfor den Skranke, som flere af vore bedste Mænd tidligere
have opstillet under denne Sags Behandling, og at der er en Styrke i Sagen fra det
folkelige Standpundt betragtet, som har aftvunget Mænd af alle Anskuelser den
største Anerkjendelse. En saadan ligger i, hvad jeg nu skal referere af en tidligere
270 trykt Udtalelse af den nuværende Førsteminister, Statsraad Stang: «Netop i et
konstitutionelt monarkisk Land, hvor Demokratismen i Følge selve
Konstitutionen er forherskende, ja man kan vel sige, hvor den i hele Folkets
Tænkemaade er raadende Grundsætning, hvor Regjeringen intet andet har at ty
til, for at virke paa Demokratismen, end at vende sig ligefrem til Folkets eller
275 dets Repræsentanters Overbevisning, med andre Ord, netop i et Land som
Norge bør der være banet Regjeringen Adgang til aabent at virke paa denne
Overbevisning paa det Punkt, hvor den skal fuldendes og gaa over til
Handling.»

280 En konstitutionel Minister, Hr. Præsident, maa vide sig i Forstaaelse med
Nationalforsamlingen og deri søge sin Støtte, ellers er han ikke uafhængig, ikke
indflydelsesrig nok ligeoverfor Kongen. Han er ikke alene Kongens Raadgiver,
men han er ogsaa Folkets Raadgiver ved Kongens Side, saa sandt det er et
Hovedpunkt i vor Forfatning, at Kongen kun regjerer i sit Statsraad. Nu spørger
285 jeg: vil Ansvarligheden formindskes derved, at Statsraaden kommer blandt os?
Skulde det være saa, at man kun fik Jabrødre, Partisagførere eller lignende Karle
til Statsraader herefter? Nei, jeg mener, at deri, at Statsraaderne maa optræde
med hele sin Personlighed for sit Lands Interesser i Nationalforsamlingen, altsaa
for Almenheden, deri ligger den stærkeste Spore til at udvikle alle de Aandens og
290 Hjertets Egenskaber, som hæver en Statsmand og gjør ham værdig til sin Plads,
til Kongens og Folkets Tillid tillige.

Hvor besynderligt! man forlanger Tillid til Styrelsen, ikke for dens egen Skyld,
men for Samfundets, og afstænger dog den Vej, hvorpaa den sikrest kan naaes
295 og bevares; man vil ikke blot have Statsraader, men Statsmænd, og dog
udelukker man Statsraaderne fra den Skole, hvor fortrinsvis sande Statsmænd
dannes og holdes paa Højde med sin Tid.

Er det allerede en Sag af største Vigtighed, at Ministrene have Adgang til i
300 Nationalforsamlingen at gjøre sin Stilling og sin Sag gjældende uden andre

Grændser end de, som med Nødvendighed ligge i Evne og Forhold, - er dette et Regjeringsmiddel, som allerede i vor Udviklingstid en Regjering ikke vel kan undvære, saa er der endnu en Betragtning, der er vigtig fra Regjeringens
305 Standpunkt, og jeg skal begrænde mig til ved Belysningen af, hvorledes Sagen stiller sig fra Regjeringens Side, at fremhæve denne Betragtning, for ikke for meget at optage Storthingets Tid. Enhver Styrelse behøver i sin Samvirken saavel som for de enkelte Forvaltningsgrenes Vedkommende træffende Valg, planmæssigt Anlæg, følgerigtig Gjennemførelse, rigtig Benyttelse af Tid og
310 Omstændigheder, sikker Vurdering af Hjælpemidler og Hindringer, en betryggende Tilknytning til Fortiden og en fyldig Forstaaelse af Fremtidens Krav. Hvorledes skulde dette kunne naaes fra Styrelsens Side, i det enkelte eller i det hele, hvis den ikke var nøje kjendt med det, der gennem Storthinget aabenbarer sig at være Nationens Ønske, Vilje og Tanke?

315 Hvad jeg hidtil har bemærket, har jeg fortrinsvis hentet ud af vore egne Forhold og vor konstitutionelle Historie, af den Fremtid, som et Overblik over Landet byder mig; jeg tilstaar, at jeg ikke har nogen særdeles Tilbøielighed til at indrette mig efter fremmede Forbilleder, hvor klangfulde Navne de end kunne have.
320 Imidlertid den Udvikling, der foregaar hos os, staar i Virkeligheden i den nøjeste Forbindelse med den store Kulturudvikling i Verden; dertil hører ogsaa den politiske Side, og jeg vil derfor tage til Indtægt for det Forslag, jeg omfatter med saa megen Interesse, at denne Institution: Ministrenes Deltagelse i Nationalforsamlingens Forhandlinger, er udgaaet af det konstitutionelle
325 Princip Gjennemførelse i den monarkisk-repræsentative Forfatning i alle Kulturstater. Paa en eller anden Maade have de denne Institution, og jeg ser deri et stort og paa dette Felt det største af alle Vidnesbyrd. Det kan ikke feile, at saa er.

330 Det jeg saaledes, Hr. Præsident, betragter som nødvendige Resultater af en fortsat politisk Udvikling, det har man døbt og kaldt parlamentarisk Styrelse, og det ser ud, som om man derved troede at have stillet Sagen i en overmaade lei Stilling og manet frem noget forfærdeligt, der skal volde os de største Betænkeligheder, maaske standse os paa vor Vei. Ligger der da saa meget i disse 2
335 Ord: parlamentarisk Styrelse? De, som benytter dette Argument saa stærkt og jevnligt, til dem vil jeg sige: føle ikke Herrerne en vis Opfordring til at forklare, hvad de mene med parlamentarisk Styrelse, er ikke en Skjelsen i dette Tilfælde nødvendig? Naar man hører Navnet, tænker man nærmest paa England og det engelske System, det bedst udbildede i hele Verden, hvortil andre have seet op

som til et Forbillede, der ikke er naaet, men hvis gode Sider og Erfaringer man skulde føre sig til Nytte. Det har været saa, og det er i højere Grad Tilfælde end ønskeligt kunde være, at der desværre paa det konstitutionelle Felt i Europa har været for megen Efterligning og for lidet selvgjort; men det kan ikke nytte at
345 slænge dette Ord ud i Debatten og snart forstaa det paa en Maade, snart paa en anden. Det gjælder, at vi se at komme paa det rene med, i hvilken Forstand der kan blive Tale om parlamentarisk Styrelse hos os - siden ogsaa jeg skal bruge dette Ord. Det er naturligt og rigtigt, naar man gaar til Løsningen af dette Spørgsmaal, at undersøge, hvorledes Sagen har fortonet sig hos andre Nationer,
350 der har tilegnet sig Institutionen.

Minoriteten i Komiteen, som har smedet sit Hovedvaaben af den «parlamentariske Styrelse», har i Sandhed ydet lidet i den Henseende. Man har henvist os til Amerika; der er Ministerne, som bekjendt, ikke Medlemmer af
355 Kongressen og har heller ikke Adgang til at deltage i dens Forhandlinger; men jeg siger, om jeg søgte et Exempel, som paa alle frie Forfatningers Enemærker ligger længst fra vor, maatte jeg omtrent komme til Nordamerika, thi der har vi jo en folkevalgt Præsident, som staar under fuldt juridisk Ansvar; han kan tiltales, dømmes, afsættes og fjernes, hvilken Dag det skal være, hvis han forgaar sig mod Landets Forfatning eller dets Vel. Han har intet Ministerium i
360 europæisk Forstand; han er ikke en Gang pligtig at høre sin Statssekretær, han kalder ham til Hjælp, naar og hvor han ønsker. Det, man i repræsentative monarkiske Forfatninger skulde opnaa ved, at Landets Ministre indtræde i Kamrene, det behøver man ikke i Amerika; de Veie, hvorpaa man der naar til
365 det Maal, der foresvæver os, er der anlagte paa en anden Maade og betraadte vistnok med Held. Desuagtet har der i Amerika rejst sig vægtige Stemmer for, at Statssekretæren skulde deltage i Kongressens Forhandlinger; der har været nedsat en Kommission i den Anledning, men naar man ikke er naaet videre; skal jeg blot nævne den Seighed, hvormed den angelsaksiske Race holder paa sin
370 Forfatning, og tillige er der andre Hensyn, som jeg ikke har Tid til at dvæle ved; men at henvise os til Amerika og det nordamerikanske Statsraad er at henvise til noget, der ikke tillader nogen strikte eller god Sammenligning.

Jeg vil ikke misforstaaes: Der er ingen større Beundrer af de amerikanske
375 Institutioner og det store Liv, som de have skabt, end jeg.

Hvorfor er ikke Schweiz bleven nævnt? Jeg tænker, det er et Folk, som man bør se hen til for at finde Forhold, som er meget mere overensstemmende med vore

380 Forhold end de amerikanske. I Schweiz er, som bekjendt, Adgangen aaben for
en kollegial Styrelse af 7 Medlemmer til at deltage saavel i Forbundsraadets som
Nationalraadets Forhandlinger med delibererende Stemme. Den samme
Institution har man i næsten alle Kantoner; det er kun Bern og Basel, som gjøre
en Undtagelse; man har der nemlig nærmet sig mere det amerikanske System,
385 men i de større, mere betydningsfulde Kantoner, hvor man har denne
Institution, siges der efter de Vidnesbyrd, som jeg har kunnet samle, at den
virker udmærket, at den ret svarer til Schweizerfolkets Tænkemaade, og skal der
gjøres noget, saa vil det blive at udvide Institutionens Betydning og ikke
indskrænke den.

390

Men, Hr. Præsident, det er jo de monarkisk-repræsentative Stater, vi maa se hen
til, naar vi skulle søge os et Forbillede i dette Tilfælde som i andre. Naar jeg ser
hen til Stater med denne Forfatning i Almindelighed, ser jeg med Sikkerhed, at
det overalt har været forstaaet og følt, at hvis Nationalforsamlingerne ikke
395 skulde indskrænke sig til blot at være raadgivende Stænder, saa maatte de udøve
en udstrakt Indflydelse, en i væsenlig Mon bestemmende Indflydelse paa de
offenlige Anliggenders Gang, og en Betingelse herfor er, at de ogsaa udøve en
passende Indflydelse paa Sammensætningen af og Holdningen hos Ministeriet;
ellers vil man fremkalde Dualisme i Statslivet med alle dens fordærlige
400 Virkninger. Enten maatte man tillade Kronens Ministre underhaanden at virke
paa Nationalforsamlingens Medlemmer eller indføre en Sondring, som netop
vilde lede til, at det konstitutionelle Princip Gennemførelse blev forfeilet i sin
Kjerne. Alle de Løfter, hvorved man havde fortryllet Folkene og bragt dem til at
gøre Ofre for at faa indført Forfatningen, alle disse Løfter vilde blive svegne, og
405 Følgen vilde være, at dette vilde virke tilbage paa den sande, gode
Frihedsstræben.

Vistnok er der sagt, at paa de Steder, som jeg nu har for Øjet, har man andre
konstitutionelle Institutioner, der træde ved Siden af Ministrenes Deltagelse i
410 Kamrenes Forhandlinger og gjør, at alt der kommer i Orden ved Vægt og
Modvægt. Hr. Præsident, blandt alle falske Argumenter anser jeg dette for at
være det falskeste, som er kommet frem i denne Debat. Saaledes som
Tokammersystemet er indført i alle Stater udenfor England, hvorom jeg senere
skal gjøre en Bemærkning, fortjener det ikke sit Navn. Det, man har kaldt Senat,
415 Overhus o.s.v. er i Virkeligheden ikke andet end et andet Andetkammer; man
har ikke et Førstekammer og et Andetkammer, men to Andetkamre. Man har
splittet Nationalrepræsentationen i en aristokratisk og en ikke aristokratisk

Afdeling; de Kræfter i Nationen, af hvis Samvirken der skulde fremgaa en
420 Enhed, splitter man som to forskellige Magter. Tager man Hensyn til
Betingelserne for Valgbarhed til et Førstekammer o.s.v. skal man se, at det Hele
konkluderer derhen, at man har faaet tvende Andetkamre og ikke et
Førstekammer og et Andetkammer. Under disse Omstændigheder er det saa
langt fra, at et Førstekammer kan siges at være et vigtigt Hjul i Statsmaskineriet
425 ved Siden af et Andetkammer, at jeg tvertimod siger, at dersom Ministrene
forstaa sin sande Interesse, skulle de bede om at faa være fri for et
Førstekammer; thi dette vil lægge Vanskeligheder i Veien for Forstaaelsen med
Andetkammeret og lægge en Hemsko paa Ministrene, naar de ville fremad.
Derfor, naar de Ting komme for, som bestemme Nationernes Skjæbne for Aar,
430 siger jeg: Hvorledes har Tokammersystemet bestaaet sin Prøve? Den er faldt
daarlig ud, det har faldt sammen og det med Spot og Spe, men anderledes har
det heller ikke fortjent. Selv i England, hvor dog Tokammersystemet er en
nedarvet Institution, hvor det er fremgaaet af noget sandt og stort i Nationen,
selv der er jo Overhusets Betydning dalende. Der er allerede stillet i Udsigt en
435 Omdannelse, og der er ingen sand frisindet Englænder, uden at han er enig med
sig selv i, at Overhusets Dage i Grunden ere talte.

Jeg har villet sige dette, for at man ikke skal have Tilladelse til ved at forespejle
visse Vidtløftigheder at virke skadeligt tilbage paa den enkelte foreliggende Sags
440 klare Afgjørelse. Jeg skal forøvrigt afvente en videre Begrundelse af
Tokammersystemets Fortrin, forinden jeg udtaler mig videre derom.

Men hvad der er vigtigere for os, er: Hvorledes have Resultaterne af denne
Institution vist sig i de forskellige Lande? Lad os nævne nogle af dem, som have
445 tilegnet sig i den fuldeste Skikkelse den konstitutionelle Statsskik, Belgien,
Nederlandene og Italien. Jeg ved ikke rettere, end at hvad der i det Hele og Store
taget har udviklet sig hos disse Nationer i de senere Decennier, har vundet
almindeligt Bifald hos hele den civiliserede Verden. De have tilvundet sig
Sympati, man har fulgt deres Udvikling med Interesse og man har lykønsket
450 dem med de vundne Resultater, omtrent som om de vare vundne af en selv,
fordi de have bekræftet Rigtigheden af, hvad man selv var inde paa, og fordi en
Kulturnations Gevinster ere Gevinster for alle Nationer.

Jeg spørger: Har Institutionen skadet eller gavnet, har den befordret eller
455 hæmmet? Der kan i Virkeligheden ikke være nogen Tvivl om Svaret. Den har
befordret Fremskridt hurtigere, end de ellers vilde have fundet Sted; den har paa

den anden Side forebygget det værste, som ellers kunde staa i Udsigt, og den har fremfor alt medført en stor og vidtrækkende konstitutionel Opdragelse for
460 Nationerne. Det er den Skole, hvori de have lært at beherske Begivenheder inden Samfundet, som ellers kunde have taget en fordærvelig Retning.

Jeg spørger ogsaa, og deri mener jeg der er et Argument for mig af den største Betydning: Er der noget af de Lande, der nu have haft denne Institution i en
465 lang Række af Aar, som nu vil være af med den? Forelæg dette Spørgsmaal for Nationalforsamlingen, ja, forelæg det for Ministrene selv, og man skal høre, hvad Svar man faar. Der er vistnok dem, som altid ville gaa mod alle andre Mennesker, der ville svare ja, men udenfor dem vil Svaret være nei. Med alle de Ufuldkommenheder, denne Institution har, især saalænge man ikke rigtig har
470 levet sig ind i Forfatningens Virken, maa man erkjende, at den er et stort og varigt Gode, at den stedse vil komme til at virke mere heldigt og frugtbart, og det er ikke engang tænkeligt at foretage en Forandring dermed, om man ogsaa vilde. Sagen er, at Institutionen er god; om den skal virke efter sit Anlæg og Endemaal, det kommer an paa Repræsentanterne til enhver Tid, det er deres
475 Sag.

Særlig har man, som rimeligt kunde være, fæstet sin Opmærksomhed ved vore Nabolande, Danmark og Sverige. Jeg vil faa Lov til at sige, at da det danske Folk i 1848 gav sig en ny Forfatning, var der ingen Tvivl om, at denne Institution
480 burde medtages blandt Forfatningens Bestemmelser. Det er kuriøst at se, at der næsten ingen Debat fandt Sted derom; saa sikkert var det gaaet ind i den konstitutionelle Bevidsthed, at dette var et nødvendigt Led i en fri Forfatning. Nu ved jeg nok, at man kan fortælle mig, at der har været Ministerskifter i Danmark og det hyppigere end ønskeligt; men jeg vil bede enhver betænke, i
485 hvilke Forhold Danmark har levet, siden det fik sin Forfatning i 1848. Det har haft Krig med en overmægtig Nabo og det i den første Udviklingsperiode, hvori under en konstitutionel Forfatning Modsætninger maa fremkomme, som skulle udjævnes. Er det da underligt, at der har været hyppigere Skifte end andre Steder? Man maatte snarere forundre sig over det Modsatte, om det havde været
490 Tilfældet.

Det har været sagt, at Institutionen har medført Bekostninger i Danmark. Det har været sagt, men det er ikke godtgjort. Men hvad der end i saa Henseende er Tilfældet, jeg skal lade andre svare paa den Side af Sagen; vi maa fordele
495 Arbeidet, vi, som holde paa Institutionen. Men man har ikke seet den mindste

Antydning til, at man i Danmark vil være af med Institutionen; jeg tror, at alle Partier i Rigsdagen, alle Partier i Folket holde lige stærkt paa den. Det kommer ikke an paa, om der har fundet nogen Vexlen Sted, om der findes Skyggesider
500 ved Sagen; det kommer an paa, om ikke Fordelene alligevel ere overveiende. Under de stærke Brydninger i Danmark, under de vanskelige Krigsforhold tænker jeg, at mangt og meget vilde have fortonet sig anderledes, om ikke Ministrene havde havt Adgang til Rigsdagens Forhandlinger.

505 Og jeg beder mine Herrer erindre, at hvad jeg her har sagt om den danske Forfatning, svarer netop til det Forslag, som her foreligger, idet Ministrene der have Adgang til at deltage i Forhandlingerne, om de end ikke ere valgte Medlemmer. Dette er den Institution, som vi her nærmest staa ligeoverfor. Vi bør efter min Opfatning fæste Opmærksomheden stærkt ved Danmarks
510 Exempel. For det første blev den danske Forfatning given, efterat den konstitutionelle Erfaring var ganske anderledes fremskreden, end da vi i 1814 grundlagde vor Konstitution. Dernæst er den danske Nation os i saa mange Henseender og allermest med Hensyn til Kultur saa nærstaaende, at hvad der i stor Udstrækning passer for den, ogsaa passer for os paa faa Undtagelser nær.
515 Der er intet Land, hvortil jeg tror, at vi mere bør se hen end netop Danmark.

I Sverige vare Ministrene tidligere ikke adgangsberettigede til Rigsdagen, undtagen forsaavidt de som Adelsmænd vare Medlemmer af Adelskammeret. Dette System fra 1809 fandt man sig ikke tjent med, og dette er ogsaa i et Land,
520 som vi have Opfordring til at se hen til. Da den nye Repræsentationsforfatning blev besluttet, optoges i den som en Hovedbestemmelse, at de svenske Statsraader skulde have Adgang til Rigsdagens Forhandlinger, om de end ikke vare valgte dertil. Efter saa mange Aars Prøve - det var en ganske vakker Prøve paa over 50 Aar - optog Svenskerne altsaa, da de nylig saa stærkt modificerede
525 sin Forfatning, denne Institution, og jeg ved ikke, at der er kommet andet end godt deraf. Jeg har ikke seet saa farlig mange Ministerforandringer der; maaske der i Sverige snarere har været for faa. Vist er det, at under den Udvikling, som det svenske Samfund i politisk Henseende har taget i, den senere Tid, maa enhver svensk Patriot betragte det som et væsentligt Gode, at Statsraaderne have
530 Adgang til at være med i Rigsdagen, oplysende og ledende.

Skal jeg da slutte herfra til, hvad den i Forslag bragte Institution vil bringe os, kan jeg ikke andet end komme til en gunstig Slutning. Alle Ting have sine Skyggesider. Men naar vi tage det historiske Vidnesbyrd, Folkets Vidnesbyrd, ja

endog selve Ministrenes, skal man sige, at alt peger hen paa gunstige Resultater, intet paa saadanne, som man har villet forespeile os, om end ikke i ligefremme klare Udtryk. Jeg skjønner ikke rettere, end at hvad der vil komme, kun er Fortsættelsen af, hvad vi allerede længe have arbeidet og virket for. Det er jo en
540 Sag, som er os alle bekendt, som vi alle have været med paa at virke for, at skaffe Storthinget fuld Indflydelse paa de offentlige Anliggender overensstemmende med Grundlovens Aand og Ord og at lægge Nationens Skjæbne i dens egen Haand. Og andet er jo ikke skeet, naar vi tage en Beslutning som den, der foreligger os idag; der gjøres et Skridt mere hen paa den Vei, uden at
545 Forfatningens Garantier i mindste Maade rokkes, kun med den Forskjel, at hvad der hidtil er skeet uregelmæssigt, underhaanden, upaaregneligt, ustadigt og ofte uheldigt, nu kan faa en noget jævner, let og sikker Gang. Jeg vil sige, at rigtigt forstaaet have vi i dette Land altid havt Begyndelsen til, hvad jeg i Sandhed vil kalde en parlamentarisk Styrelse eller hellere, forat man ikke skal misforstaa
550 mig, en repræsentativ Styrelse, og det er kun en Fortsættelse af, hvad vi altid have arbeidet for, naar vi gaa ind paa, at Statsraaderne skulle komme ind i denne Sal.

Der er sagt i Minoritetens dissenterende Votum, at hvis man gaar ind paa Forslaget, er en Hindring ryddet afveien for parlamentarisk Styrelse. Ja, hvis
555 man havde sagt, at parlamentarisk Styrelse i den Forstand, hvori vi talte den, havde været en naturnødvendig Følge, kunde jeg have forstaaet det. Men det norske Folk skal være saa umyndigt, at vi ikke engang kunne rydde en Hindring bort for en Institution, som udover den hele Verden har en saa stor Betydning! Det skal ikke være overladt det norske Folks Forstand og Skjønsmhed i
560 Samarbejde med Regjeringen at afgjøre, om vi skulle have en saadan Institution eller ikke! Vi skulle ikke kunne fjerne en saadan Hindring for Fremtiden, under hvilken Skikkelse den end frembyder sig!

Hvad man foreslaar os idag, er at drage en af de vigtigste Konsekventser af
565 mangeaarige Arbejder og Bestræbelser for Fædrelandets Lykke og Held. Jeg tiltræder Forslaget med fuld Tryghed ligeoverfor mine Vælgere, ligeoverfor Nationen, ligeoverfor Fremtiden, som dømmer os alle. Min Retfærdiggjørelse kan jeg sammenfatte i ganske faa Ord: Institutionen, indforlivet i vort Forfatningsværk, vil mægtigt bidrage til at fremme og befæste det norske Folks
570 Selvstyrelse under hans Majestæts kongelige Præsidium.

Kilde

Johan Sverdrup: Taler holdte i Storthinget 1851-1881. København 1882, s. 30-46.

575 **Emner**
Debatt, Innlegg i Stortinget, Storting, Venstre

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/statsraadsagen-3>

580

585

590

595

600

605

610